Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Glósur úr laganámi við Háskóla Íslands, 6 af 8

Bjarni Benediktsson – Háskóli Íslands – Laganám – Glósur – Alþingi – Stjórnarskrá

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360

Uppvaxtar- og námsár

Askja 1-4, Örk 2

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

1) Alþt. 1881 II 1130.

2) Alþt. II 1133.

B.

3) Alþt. 1883 II 310.

4) Alþt. 1883 B. 342-343.

5) Alþt. 1883 B. II 58

6) Einar Ásmundsson, Alþt. 1883 A. 408 sbr. Sighvat Árnason 412

7) Einar Ásmundsson Alþt. 1883 A. 484-485.

endurgreiddan með aukafjárveitingu síðar. Till. var samþ. og mennirnir komnir[2] en vitanlega gátu þeir ekki verið örugg- ir um, að aukafjárveiting fengist úr því, að Ed. hafði ekki einungis samþykkt [illegible] þeirra, enda varð það úr, að á þingi 1883 ~~var skorað~~ ~~fyrsta útb.~~ ákveðið af Nd. einni, að kostnaðurinn skyldi borgaður sem alþingiskostnaður.[3] — Á ~~Alþingi~~ 1881 skoðun að mál varðandi fjárveitingar úr landssjóði skuli fara fyrir b.d. kemur og fram í meðferð till. til þál. um [illegible]málið, sem Nd. samþykkti 1883 og fjallar um áskorun „þingdeildarinn- ar" til landsstjórnar og landshöfðingja m.a. um að veita fé úr landssjóði.[4] Þrátt fyrir orðalag hennar var með síðustu at- kvæðagreiðslu í Nd. samþykkt að senda þingsályktunina til Ed.[5] Þegar till. Ed. kemur var þó mjög fundið að orða- laginu, og sagt að það benti e.t.v. til, að Nd. þættist einfær um að álykta fyrir allt þingið; en Ed. virtist að hennar áliti í sumum málum ekki umkomin að ræða ályktanir hennar. Verða því frekar að ætla, að till. sé komin til Ed. fyrir einhver mistök heldur en, að það hafi verið tilgangur Nd. að senda till. til Ed.[6] Till. urðu rammar tvær sín frá hvorri d., þó að þessi yrði sam- þykkt, en ef Ed. menn vildu semja álykt- un, sem færi í líka stefnu og þessi ályktun Nd., þá sé vonandi, að þeir sé færir um að semja aðra nýja ályktun án þess að fara eftir for- skrift Nd.[7] Landshöfðingi svaraði þessum mótbárum svo, að það mundi ekki hafa verið meining Nd., að mis- bjóða Ed. með neinu, þótt hún hafi sent henni till. í þessu formi. Að vísu ætti að standa hér „þingið" eða „Alþingi" en ekki „þingdeildin". En verði till. sam- þykkt af b.d. megi sjálfsagt breyta þessu formi. Menn hafi vandlega hugsað sér

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

að Nd. ein sendi þessi till. En undir umr. hafi það komið fram, að þetta bendi b.d. til, en þess ekki verið nægilega gætt að breyta till. í samræmi við það. Þar sem hér sé ekki um að ræða lagaboð, heldur þál., þar sem ekki sé eins mikið komið undir forminu, þá ætti þetta ekki að standa í vegi fyrir, að málið yrði samþykkt. Skv. framansögðu er þannig till. þessi dæmi þess, að Nd. telur nauðsynlegt að senda slíka till. einnig til Ed.

1891 báru Skúli Thoroddsen og Jens Pálsson í Nd. fram till. til ályktunar Nd. einnar um verk, sem hlaut að hafa einhvern kostnað í för með sér.[2] Andstæðingar till. héldu því m.a. fram, að stj. gæti ekki tekið till. til greina, þar sem hún kæmi einungis frá einni deild og hefði fjárútlát í för með sér, en féð sé hvergi veitt.[3] Þar sem Nd. ein eigi að fjalla um hana gæti vel verið, að Ed. sé henni mótfallin án þess, að það komi fram, en af því gæti leitt, að Ed. felldi burt úr fjáraukal. fé það, sem þar hefði verið veitt við framkvæmd ályktunarinnar. Nd. þyrfti því að vera svo samtaka í þessu máli, að hún gæti átt víst að geta komið fram fjárveitingunni í Sþ., þrátt fyrir mótspyrnu Ed.[4] Gegn þessu er bent á, að féð megi fá með einhverjum þeim fremur leiðum, að veita fé strax á fjárl., að taka það af skyldri fjárveitingu eða að veita það með fjáraukal.[5] Gæti það ekki rýrt gildi till., þótt hún sé einungis frá annarri deildinni, sérstaklega af því, að hún sé borin fram í Nd., sem að mestu leyti hefði fjárveitingarvaldið í hendi sér, og hún gæti því, ef hún væri samtaka, ráðið veitingu á því fé, sem með þyrfti til framkvæmdar till. Till. var borin

1) Alþt. 1883 A. 485.

2) Alþt. 1891 B. 383.

3) Jón Þórarinsson Alþt. 1891 B. 1426–1427, 1539

4) Páll Briem Alþt. 1891 B. 1522–1523.

5) Jens Pálsson Alþt. 1891 B. 1428, 1527–1528, sbr. Skúli Thoroddsen B. 1429–1430, 1531

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

fram í Nd. einungis, af því að ~~[það hefði þótt sig mjög greinilega rætt]~~ Ed. hafi í þetta sinn fellt hvert frv. eftir annað frá Nd. og einmitt þau mál, sem fram hafi verið borin í Nd. eftir margítrekuðum óskum og kröfum þjóðarinnar og miði til að fullnægja þörfum hennar. Hafi flm. bent við, að till. mundi í Ed. sæta sömu afdrifum og önnur velferðarmál þjóðarinnar og hafi þeir viljað spara Ed.-herrunum að sýna frelsisleik sinn og föðurlandsumhyggju á till. þessari.[1] – Till. var að lokum felld[2], en ~~[...]~~ út af mótbárunum, sem fram komu gegn henni, hreyfir Skúli Thoroddsen því við umr. um till. til ályktunar Alþingis, sem fram kom í Nd., og hlaut að hafa í för með sér kostnað, að ósamkvæmni væri hjá þeim, sem með þessari till. væru en hefðu verið á móti hinni, því að hér væri heldur hvergi gert ráð fyrir því, hvernig kostnaðinn skyldi greiða.[3] Jón Þórarinsson þar á móti telur um enga ósamkvæmni að ræða, því að hin till. hafi einungis verið frá Nd., en þessi frá þinginu í heild. Hér þurfi því enga sérstaka fjárveitingu. Stjórnin hafi skv. till. heimild til að greiða það fé, sem þurfti til að framfylgja ákvæðum hennar.[4] Nákvæmt þessu er það, að 1891 var fjárl. samþykkt við 3. umr. í Nd. svo, að skilyrði fyrir fjárveitingu til strandferða er, að þeim sé í öllu hagað „samkvæmt þingsályktun þeirri, er Alþingi samþykkir"[5]. Í Ed. er þessu breytt svo, að skilyrðið er nú einungis um nokkurn hluta upphæðarinnar[a] og er orðað „samkvæmt þingsályktun alþingis"[6]. Eftir að þannig komu svo til Nd. er þál. till.

Skúli Thoroddsen.

1) Alþt. 1891 B. 1541–1542.

2) Alþt. 1891 B. 1546.

3) Alþt. 1891 B. 1558–1559

4) Alþt. 1891 B. 1562.

5) Alþt. 1891 C. 375

6) Alþt. 1891 C. 477

þetta, sem upphaflega var um

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

1) Alþt. 1891 C. 445.

2) Alþt. 1891 C. 485 B. 1632 sbr. C s. IV.

3) Alþt. 1891 B. 1625 + 1628.

4) Alþt. 1891 B. 1627.

5) Alþt. 1891 C. 505–507

6) Alþt. 1891 C. 532

7) Alþt. 1891 C. 548–550.

við 2. umr. í Nd.
ályktun Alþingis breytti í ályktun Nd. sbr. till. frá stjórnl.n. skrúsvegar var till. í heild þá ekki útrædd, því að fullnaðaratkvæði. Það ekki fram um hana og hún kom ekki aftur á dagskrá.[2] Frsm. Skúli Thoroddsen gerir þá grein fyrir þessari brtt., að n. hafi álitið, að þar sem svo langt væri liðið á þingtímann, þá væri lítil von um, að till. yrði afgreidd frá þinginu, ef Ed. ætti að fara að fjalla um hana. Auk þess sem fram sé komin brtt. við stjórnl. við v. þessa atriði (þar sem fyrirmæli þingsins eru í tarlaga rakin) og ef hún verði samþykkt, sem líkindi séu til, þá gefist Ed. kostur á að ræða málið í sambandi við stjórnl.[3] Landshöfðingi getur þar á móti alls ekki aðhyllst brtt. með því, að honum virðist það alls ekki eiga við, að útiloka Ed. frá því að eiga atkvæðisrétt í málinu.[4] Nd. breytti stjórnl. svo sem Skúli Thoroddsen hafði gert ráð fyrir,[5] en Ed. breytti þessu svo, að öll stjórnveitingin á að vera bundin því skilyrði, að strandferðum verði hagað „sem næst tillögum alþingis, að unt er",[6] og er því enn breytt í Sþ. í það horf, sem Nd. vildi síðast vera láta.[7] Það er eftirtektarvert, að Ed. vill hvorugt láta fara eftir tillögum Alþingis utan stjórnlaga einung eftir, að hvað er að breyta þál.till. um þetta í ályktun Nd. einnar. — Á þingi 1894 er því haldið fram um eina þál.till. frá Nd., að af henni muni kostnað leiða, og segir Jón Jónsson þm. Austur-Skaftafellinga, að það sé verði að veita á stjórnl., því að Nd. ein geti ekki lagt þann kostnað á landssjóð. Sama segir Sighvatur Árnason, að till. ætti að vera frá öllu þinginu en ekki Nd., þar sem um fjár-

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

veitingu svo að veita, sem greiði að komu í fjárl." Till. var felld. – 1895 kemur fram í Nd. till. til þál. frá Nd. um að verkfræðinginn skoði [illegible] strönd landsins. Við umr. benti landshöfðingi á, að í fjárl. þyrfti að gera ráð fyrir peningum til að gjalda kostnað, sem af till. leiddi.[2] Till. var samþykkt[3], og Nd. bætti inn í fjárl. fjárveitingu í þessu skyni.[4] Við 2. umr. í Ed. mælir frsm. Sig. Stefánsson á móti fjárveitingu þessari. Segir hann sér að vísu kunnugt, að beint sé að samþ. þál. í Nd. í þessa átt, en hún gæti orðið þýðingarlaus, ef eigi sé lagt fram neitt fé.[5] Felldi Ed. síðan fjárveitinguna niður, en Nd. bætti henni inn aftur og felst þá Ed. á það. – Þá er það, og 1895, notað sem ástæða á móti till. frá Nd. einni, um kennslu í íslenskri tungu, að hér væri um að ræða þál. frá Nd., sem hefði töluverðan kostnað í för með sér, en fyrir þeim kostnaði hafi ekki verið gert ráð í fjárl. En auk þess hafi á síðasta þingi verið felld samhlj. till. í Ed. Sé þýðingarlaust að samþykkja till., þar sem henni muni ekki verða sint hið minnsta.[7] Flutningsmaður ber hins vegar á móti því, að mikinn kostnað muni af till. leiða[8], og var till. samþykkt.[9] – 1883 kemur fram í Nd. till. til þál. frá Nd. um að veita allt að 4000 kr. til amtsbókasafna.[10] Er málið kemur til umr. óskar aðalflutn.m. eftir að till. verði vísað til fjárl.n. og segist vera búinn að strika út „til þingsályktunar", og ætlast því ekki til að deildin taki fullnaðarákvörðun um málið. Hins vegar spyr Halldór Kr. Friðriksson, hvað

1) Alþt. 1893 B. 2020-2023. 1894 er í Nd. flutt og samþykkt till. um ályktun Nd. um að skora á stj. að greiða út vissa fjárupphæð skv. fjárl. fyrir 1894 og 1895 með skilyrðum, sem voru talin skýring á ákv. fjárl. C. 15, sbr. 164 og B 863-874.

2) Alþt. 1895 B. 474, sbr. B. 249-251 um aðra þál.

3) Alþt. 1895 B. 484.

4) Alþt. 1895 C 390.

5) A. 461.

6) Alþt. 1895 C. 477-478, 529, 581.

(Þórhallur Bjarnarson)

7) Alþt. 1895 B. 1843

8) Alþt. 1895 B. 1844

9) Alþt. 1895 B. 1847

10) Alþt. 1883 B. 145.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

fjárv.-eigi að gera, ef deildin ályktaði að veita þetta fé. Setur ekki séð, að uppástungan svona löguð gæti formlega gengið til fjárv. Forseti segir, að skilningur Þ.-Thr.-Fr. væri réttur, ef hér væri spurningin um, hvort þd. vildi samþykkja þessar 4000 kr. nú þegar, en það sé ekki meiningin heldur að fjárv.-segi álit sitt um það og muni þá seinna meir gefast tækifæri til að greiða atkvæði um till. Till. var að svo búnu samþykkt í einu hljóði, að því er virðist[1].

Af framan sögðu má sjá, að töluvert hefur verið á reiki, hverjar till. var talið nauðsynlegt að láta koma fyrir b.-d.-vegna þess, að þær hefðu ~~[fjárveitingar í sér fólgnar]~~ kostnað í för með sér. Enda fer því fjarri, að fullt samræmi sé hér á milli, ekki jafnvel á sama þinginu, hvorki að því er fjármálatill. varðar og einnig um aðrar till. Er og mjög erfitt að greina til fulls á milli þeirra tillagna, sem geta haft kostnað í för með sér og annara, má m.a.s. telja það ógerning. Til þess að velja það ósamræmi, sem verið hefur um, hvort till. ~~varða~~ einungis um ályktun annarar deildar eða þingsins í heild, hyrfti að bera saman meðferð allra slíkra tillagna, en það verður að teljast óþarft, þar sem ósamræmið liggur í augum uppi, enda ómögulegt að finna fastar reglur, sem eftir er farið. T.d. um glundroðann, sem í þessu hefur ríkt má þó nefna, að 1879 er talin samþykkt ~~þál.~~ till. frá um ályktun Alþingis, sem kemur fyrir Nd. eina og samþykkt þar – og hefði því vafalaust átt að teljast óútrædd – En (skömmu) eftir afgreiðslu hennar frá Nd. kemur á sama þingi till. fram í Nd. um aðra ályktun Alþingis ~~Nd.~~, sem var efnis hið sama en er töluvert víðtækari og er hún samþykkt í b.-d.-in þess

1) Alþt.-1883 B. 128-129.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

52

að athugasemdum sjáist hvergi[1]. Þá má nefna sem ekki síður einkennilega afgreiðslu þingsins á tveim þál. 1885 um alþýðumenntum. Fyrst samþykkti Nd. 4. júlí áskorun til stj. um að skipa 5 manna milliþinganefnd í málið[2]. Síðan, þ.e. 8. ágúst kemur til einnar umr. í Ed. till. að efni alveg samhlj. að öðru en því, að nú er skorað á stjórnina af Alþingi í stað Nd. áður[3]. Engin sérstök grein er gerð fyrir því af hverju till. er borin þannig fram í Ed., og er hún samþykkt óbreytt[4]. Þegar til Nd. kemur bendir forseti strax á, að þessi till. sé samhlj. þeirri, sem Nd. hafi þegar afgreitt til landshöfðingja[5]. Af sumum er því nú m.a. haldið fram gegn till., að hún sé alveg óþörf, þar sem hún að efni sé hin sama og sú, er Nd. samþykkti snemma á þingtímanum, en óviðkunnanlegt sé að vera taka upp aftur og aftur það sama. Ed. hefði átt að koma með þessa till. eina út af fyrir sig og hefði málið þá komið frá öllu þinginu í heild[6]. Aðrir líta þar á móti svo á, að það eigi betur við, að till. komi með þessum hætti frá þinginu í heild en aðeins frá annarri deildinni[7]. Landsh. ræðir þá einkum um sambandið á milli tillagnanna og segir, að ef þessi verði samþ. þá sé hin fyrri þar með horfin inn í hana, og ítreki Nd. þá hina fyrri ósk sína í sameiningu við Ed. En ef Nd. felli þessa till. þá sé Nd. búin að aftur kalla þar með sína fyrri till. Ef það væri ekki meiningin, þá yrði að skilja það svo, að Nd. vildi, að till. komi ekki frá þinginu í heild, heldur frá Nd. einni og það þá [illegible]

1) Alþt. 1879 I, s. VII og 21 sbr. II s. VI og 29-30 sbr. umr. I 222, 412 og 942-943.

2) Alþt. 1885 C 139 og B, 88-93.

3) Alþt. 1885 C 295.

4) Alþt. 1885 A. 348-350.

5) Alþt. 1885 B. 1328.

6) Þorlákur Guðmundsson Alþt. 1885 B. 1339 sbr. og Halldór Kr. Fr. 1334-1335.

7) Eiríkur Kúld Alþt. 1885 B. 1328

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

meiningu deildanna.[1] Á það er þó bent, að Ed. geti hjáragað málinu við með því að samþykkja nýja till. og gefi sitt leyti.[2] Forseti ítrekar skilning landsh. um að ef þessi till. verði feld, líti svo út, sem þegar till. verði tekin aftur. Þrátt fyrir það er till. þessi feld.[3]

Einnig kemur það fyrir, að till., sem upphaflega er borin fram sem ályktun Alþingis, er breytt í ályktun annarar hvorrar deildar. Slíkt er t.d. gert um till. framborna 1885 í Ed. um, að Alþ. skori á stj. að veita fé úr viðlagasjóði. Henni er breytt í ályktun ~~Alþ.~~ Ed. vegna tímaleysis til að koma málinu í gegnum báðar deildir.[4] Sama á staða er till. [1891] till. framb. þar um breyta ál. Alþ. í ál. Nd. um strandferðir póstgufuskipa og er það samþykt.[5] Nokkuð öðru máli gegnir 1897 þegar till. um landspítala, sem er framborin í Nd. og samþ. þar sem ál. Alþingis ~~...~~ í Ed. breytt m.a. þannig, að hún verður ályktun Ed. einnar, og er skýrt tekið fram af forseta, að með þessu sé hún upphaflega í stefnu Nd. um að Alþingi skori á stjórnina fallin niður.[6]

Af þessum dæmum má sjá, að það hefur verið mjög af handahófi, hvort ~~...~~ ályktun um vilja Alþingis hefur verið samþykt sem ályktun Alþ. eða ályktun annarar hvorrar deildarinnar.

En þessar þál. till. frá Alþingi valda vanda einnig að öðru leyti en því, að ekki er hægt að finna ákveðna reglu um, hvaða mál hafi verið talin þurfa þessarar meðferðar. Því að eins og fyrr segir, þá eru engin ákv. um það í stjórnarskrá, hvernig að skuli fara, ef önnur deildin felst ekki á till. óbreytta eins og hún kom frá

1) Alþt. 1885 B. 1336-1337.

2) Þórarinn Böðvarsson, Alþt. 1885 B. 1338.

3) Alþt. 1885 B. 1342-1343.

4) Alþt. 1885 A. 607-608 sbr. C 387 og 425.

5) Alþt. 1891 B. 1625, 1632 sbr. C. 485.

6) Alþt. 1897 A 694-695, C 539, 592, 596.
Glundroðinn kemur og fram í því, þegar till., sem að forminu er einungis ályktun annarar deildarinnar, er send til hinnar deildarinnar vegna þess, að það er talið nauðsynlegt af efnisástæðum, sbr. það sem hér að framan var sagt um ~~ályktun~~ till. um [illegible]málið 1883. Hið sama að segja var á þessu sama þingi um till. um meðlim á alþingishúsinu, en sú till. var einungis um ályktun Nd. (C.364), en er engu að síður afgreidd send frá Nd. til Ed. Í Ed. er hún að vísu feld, en ekki vegna þessa formgalla, því að á hann er ekki minst heldur af því að málið þykir undir einhverjum kom. (B. II 228 A 533). 1889 er einnig sagt um þál. frá Nd. einni (C.172) að hún sé afgr. til Ed. en það er eflaust prentvilla (B.116).

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

1) Alþt. 1875 II 328–329.

2) Alþt. 1885 A-~~deild~~ Tíðindum [?] 174–176; 184 B. 479–481.

fyrri deildinni. Þetta atriði kom til umræðu strax á þingi 1875, þe. Ed. breytti slíkri ályktun frá Nd. og var málið þá aftur sent Nd., sem tók athugasemdalaust á móti því og samþ. till. svo breytta.[1] Eins og sjá má af málaskránni hefur þessari aðferð verið beitt alt af öðru hvoru alt til 1895, þó að stundum tíðkaðist önnur aðferð, sem var þá notuð jafnhliða. Ef þessari aðferð var beitt gat komið upp enn annar vandi og hann var sá, hvernig að skyldi farið, ef ~~síðari~~ fyrri deildin vildi ekki fallast á breytingar síðari deildarinnar. ~~Ekki þá bæði dæmi þess, að málið hafi verið fellt~~ Þá dæmi þess, að fyrri deildin breytti till. enn og sendi hana síðan aftur til síðari deildarinnar, var það gert 1885, og engum atks.-breyzt, heldur var till. samþ. óbreytt í síðari deildinni að svo komnu.[2] Slíkt virðist aldrei hafa komið til úrslita, hvernig að skyldi farið, ef síðari deildin vildi nú ekki þegar málið kom þannig til hennar í annað sinn, samþykkja till. óbreytta heldur gerði enn breytingar. Virðist þá eðlilegast, að till. hefði verið látin ganga til Sþ. eins og lagafrv., sem eins stóð á með, þó að vitanlega hafi vantað beina heimild til að fara svo að. – Gerir og forseti Nd. 1881 (þm. Sig. frá Þautl.) ráð fyrir því, að ef deildum kæmi ekki saman um þál. þá skuli hún fara fyrir Sþ., en þar var að vísu um að ræða að ~~senda till. aftur til síð~~ hvernig fara mundi, ef fyrri deildin breytti till., sem var ~~til~~ hennar komin aftur frá síðari deildinni. En í [illegible]

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

segir sú aðferð höfð, að senda málið aftur til síðari deildarinnar. ~~[illegible]~~ ~~(og þar)~~ Tekur og forseti undir það hjá Kl. Jhr. Fr., en hann telur, að ef till. verði nú breytt, þá skuli hún aftur fara til síðari deildarinnar.[1] Á þessari ráðagerð forseta er því neitað byggjandi um álit manna, þar sem hún sýnist all-veikul. Á þessu sama þingi virðast einnig aðrir þm. en forseti gera ráð fyrir, að ef deildunum komi ekki saman um mál, annað en lagafrv., þá skuli það fara fyrir Sþ.[2]

~~[illegible]~~ Svo sem af framan sögðu má sjá þá var það all-títtað, að senda tillögurnar þannig á milli deilda ef ekki varð samkomulag, en ekki var það þó óbrigðult venja. Sést fyrst út af því breytti 1887 um till. út af landsreikningunum, hún er flutt í Nd. og er hún kom til Ed. eru tveir liðir hennar felldir niður. Verður ekki séð, að hún hafi komið aftur til Nd., en í efnisyfirlitinu er hún sögð að vera talin samþykkt. Engar umr. virðast hafa orðið um þessa afgr.[3] Slíkar umr. urðu hinsvegar skömmu síðar á sama þingi. Hafði Nd. samþ. ál. frá Alþingi um vissar ráðstafanir út af Fensmarks málinu svo kallaða þegar ál. kom til Ed. var þar fram komin brtt. Sagði þá landsh., að ef brtt. verði samþykkt, þá sé ekki lengur til þingsályktun, heldur ályktun úr Nd. og ályktun úr Ed., sem ekki séu samhljóða. Í þskj. sé talað um, hvernig að skuli fara ef deildunum komi ekki saman um sérhvert lagafrv., en þar sé ekki mælst á hvernig fara skuli, ef hið sama hendi um þál. Ef. brtt. komist að, þá sjái hann ekki betur en að till. verði [illegible]

1) Alþt. 1881 II 1166-1167

ekki

2) Alþt. 1881 II Einkum Eiríkur Kúld 1104 og Tryggvi Gunnarsson 1105.

3) Alþt. 1887 einkum A. 613 og VII ~~[illegible]~~ 6 VI.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

þál. um þetta mál, og hvorri eigi svo landsstjórnin að fylgja? Muni hún eiga að fylgja þál. Nd., af því að hún sé samþykt með fleiri atkvæðum? Forseti Ed. tekur undir þessa skoðun landsh. með því að segja, að hann verði að skoða þetta sem nýja þál., ef þál. Nd. verði breytt í Ed. og standi það þá í valdi Ed. að senda þá þályktun til Nd. – Fór svo að brtt. var samþykt, ~~og send áfram~~ og var till. þannig breytt samþykt „og send forseta Nd.“[1] Þegar til Nd. kemur getur forseti þess, að það sé einkennilegt við formið á þessu máli, að till. í því hafi verið samþykt í Nd. og send Ed. Nú hafi Ed. breytt till. og sent hana aftur til Nd. Till. komi þannig ekki í sem heppilegustu formi til Nd. og segist forseti vilja skjóta því til atkvæða þingdeildarinnar, hvort hún vilji ekki gera þessa þál., sem komin sé frá Ed. að sinni till. „þetta samþykti deildin í einu hljóði“, og var því næst samþykt að hafa eina umr. um till. Till. var síðan samþykt af Nd., en við umr. um hana talar Páll Briem um „breytingar“ Ed. á till.[2] Í efnisyfirliti við umræðuhluta Alþt. er upphaflega till. Nd. talin fallin og ný till. komin fram í Ed., en í efnisyfirliti við skjalapart er alt talið ein tillaga.[3] Virðist hið síðara réttara, því að hér virðist ekkert annað hafa gerst en það, sem oft hafði áður verið gert, að ef síðari deild breytti till. þá ~~var~~ hún aftur send til hinnar fyrri. Má því segja, að þó að forseti Ed. hafi lagt úrskurð sinn um að till. eftir breyt. Ed. væri orðin að nýrri till. á ummælum ~~forset~~ landsh., þá hafi hann í meðferð

1) Alþt. 1887 A 751–752

2) Alþt. 1887 B. 1275–1276

3) Alþt. 1887 A VII – VIII og 6 VI

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

sinni ekkert vikið frá því sem áður tíðkaðist, þar sem landsh. virðist hafa ætlast til að till. færi alls ekki aftur til Nd., heldur yrði litið á þetta sem tvær sjálfstæðar till. sitt frá hvorri deild.

Á þingi 1889 voru það tvær till. sem síðari deildin breytti og ákvæði þurfti því um hvernig með skyldi fara að þessum hætti. Önnur þeirra, till. út af landsreikningunum er breytt með þeim hætti, að einn liður er felldur niður í Ed. og segir í Alþt., að till. þannig breytt hafi verið samþykkt í heild sinni og síðan afgreidd til landsh. sem þingsályktun frá báðum deildum Alþingis.[1] En þrátt fyrir þetta orðalag var till. látin ganga aftur til Nd. og er till. þar samþykkt með breytingum Ed.[2] Hér er því um aðra aðferð að ræða en beitt var um alveg samskonar till. á næsta þingi á undan. Hin till. var um skilyrði fyrir landssjóðsstyrk til barnakennslu. Henni var einnig breytt í Ed. og segir um hana, að hún hafi verið „afgreidd aftur til Nd" að breytingunni samþykktri og var hún síðan samþykkt þannig í Nd.[3] — Afgreiðsla hvorugrar þessarar þál. virðist hafa sætt athugasemdum.

1891 vaknar hins vegar aftur upp þessi vafi, sem hreyft var 1887. Er það þá fyrst till. út af landsreikningunum, sem var flutt í Nd. og breytt í Ed. með því að fella 2 liði niður. Till. þannig breytt er samþykkt í Ed. og afgreidd til landsh.[4] Sést ekki að neinum athugasemdum hafi verið hreyft um þá afgreiðslu. Næst er það till. um styrkveitingar til búnaðarfélaga og búnaðarsýninga. Hún kom frá Nd. til Ed. og breytti Ed. henni. Að því búnu samþykkti Ed. till. [illegible]

1) Alþt. 1889 A. 592-593 sbr. C 462

2) Alþt. 1889 B. 1163-1164.

3) Alþt. 1889 A. 548 B. 1110.

4) Alþt. 1891 A 248-249 og C 220

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

till. landsh. „eftir að landshöfðingi og þessi fyrv. ásamt forseta höfðu hitt þá skoðun í þeim, að eigi væri heimild fyrir eftir þingsköpunum að láta till. koma aftur til umr. í Nd."[1]

Það atriði, sem þál. þessi fjallaði um kom einnig til úrlausnar í sambandi við fjárl.frv. Þegar það frv. kom til einnar umr. í Nd. ~~hafði~~ var Ed. einmitt búin að afgreiða þál. á framangreindan hátt. Segir fram. Skúli Thoroddsen í því sambandi, að sem kunnugt sé hafi á þinginu verið samþykktar 2 þál., önnur frá Nd. en hin frá Ed., og þar sem þessar till. sé ekki samhljóða, þá hafi orðið að velja á milli þeirra, og hafi n. þá virst réttara að fara eftir till. Nd., sem sé fyllri og að áliti n. heppilegri.[2] Fór Nd. að þessu eftir till. n.[3] Síðari umr. í Ed. var þetta skilyrði hinsvegar alveg felt niður og var því ekki ~~breyt~~ breytt í Sþ.[4] En í Ed. segir fram. þar, Arnljótur Ólafsson, að n. hafi hlotið að taka skilyrði Nd. sem árás á réttindi Ed. Að vísu muni Nd. hafa talið það [illegible] upp, að umrædd þál. skyldi ekki ganga aftur til Nd. og hafi jafnvel heyrst á sumum Nd.-mönnum, að þessi regla væri gagnstæð því, sem áður hefði tíðkast. En það hafi hvorki verið deildarinnar verk né n., að till. fór ekki aftur til Nd., heldur forsetans, og eftir því sem hann framast viti hafi meðferð á þál. jafnan hagað verið undir einskærð forseta.[5] Skv. þessu hafi í Nd. viljað óánægja út af því, að till. skyldi ekki send aftur til Nd., enda sést, að Nd. hefur haft á þessu aðra meðferð en Ed. Kom það fram um till. um gagnfræðakenslu í lærða skólanum o.fl., sem flutt var í Ed. [illegible] breytt í Nd. og endursend

1) Alþt. 1891 A. 566

2) Alþt. 1891 B. 1634

3) Alþt. 1891 C. 502

4) Alþt. 1891 C. 529, 545

5) Alþt. 1891 A. 630-631

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

þaðan athugasemdalaust til Ed.[1] Þegar till. kemur þangað í síðara sinn er henni enn breytt og þannig er hún athugasemdalaust afgreidd til landshöfðingja sem þingsályktun.[2] Má af þessu sjá, að deildirnar hafa á þessu þingi hvor haft sinn hátt á um afgreiðslu þál. að þessu leyti, og er Ed. samkvæm sjálfri sér um þenna nýja afgreiðslumáta.

Á þingi 1893 er enn glundroði í því, hvernig að skuli fara í þessu efni. Þá eru það ~~(það vísu)~~ 2 till. um búnaðarfélagastyrk og um strandferðaáætlun, sem Ed. samþykkir breytingar á þegar þær koma til hennar frá Nd., en koma síðan aftur til Nd. og hún samþykkir þær óbreyttar án þess að nokkrum athugasemdum sjáist breytt á hvorugum staðnum.[3] Með þessu virðist Ed. þannig aftur hverfa frá ~~sinni~~ aðferð þeirri, er hún beitti árið áður. Um tvær aðrar till., um strandferðir hins sameinaða gufuskipafélags og um steinhúsbygginguna, er þar enn einmitt í Ed. afgreiddar næst á undan og eftir annarri þeirri till., sem um var talað nú síðast, en hinsvegar höfð sú aðferð, að er þær koma til Ed. frá Nd., þá breytir Ed. þeim og samþykkir þær þannig breyttar og afgreiðir til landshöfðingja.[4] Sést engum athugasemdum hreyft út af þessu, en í efnisyfirlitinu við skjalahluta Alþt. eru báðar þessar till. taldar óútræddar,[5] og sýnir það, að menn hafa verið í nokkri óvissu um hvernig líta skyldi á þessa afgreiðslu. Loks er það till. um ný sveitarstjórnar- og fátækralög. Hún er flutt í Ed. en breytt í Nd. þannig, að hún er einungis látin eiga við fátækralög. og því endursend Ed.[6] Er

1) Alþt. 1891 B. 1462.

2) Alþt. 1891 A. 586.

3) Alþt. 1893 A. 774–780 og B. 2026 og A. 925–929 og B. 2086–2088

4) Alþt. 1893 A. 925 og 927.

5) Alþt. 1893 C. VII – VIII

6) Alþt. 1893 B. 1930 C. 342, 579

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

gangað hann þótti honum mikið spillt. Taldi Sigurður Jensson óþarft að samþykkja till. nú, þar sem fyrri samþykkt Ed. standi óbreytt, þó að till. sé feld nú svo sem hún kom frá Nd. Standi þá hver till. sem ályktun frá hvorri deild um sig. Hafi það komið áður en einu sinni fyrir á þinginu 1891, að 2 þál. sama máli hafi verið samþykktar ~~hver af sinni deild~~ sín af hvorri deild, án þess að vera alveg samhljóða, og hafi báðar verið látnar standa samhliða og sendar stjórninni. Eins megi vera í þessu máli, nú því að ekki sé tími t.a. að láta málið ganga aftur til Nd., að till. gæti báðar staðið hver við hlið annarar. Að þessari ræðu lokinni var till. feld með 6 atkv. gegn 2[1]. Hér virðist Ed. því enn taka upp nýja aðferð, sem sé að lýsa yfir, að hún staðið fyrra álit sitt um málið með því að fella till. eins og hún kemur aftur til hennar frá Nd. En 1891 sýnist hún hafa viljað láta hið sama koma fram með því að breyta till., er svo stóð á, án þess að senda hana aftur til Nd. En enn er það Ed., sem þessi ósamkvæmni er hjá, þar sem Nd. sýnist halda sér að því, að senda till. aftur til hinnar d., ef hún vill gera á þeim breytingar.

Á þingi 1895 kemur þetta enn til álitamála, þá um 2 þál., viðv. landsreikningunum og fjárhaldi landssjóðskirkna, sem Nd. samþykkti fyrst en Ed. breytti síðan og endursendi Nd., sem samþykkti þær svo breyttar[2]. Virðist þessi afgreiðsla hafa verið talin sjálfsögð að því sinni.

1897 finnur Ed. enn upp nýja leið til þess að afgreiða slíkar þál. aftur. Nd. samþykkti till. um landsspítala, og er hún stílað sem áskorun til Alþingis. Þegar hún kemur til

1) Alþt. 1893 A. 921-922

2) Alþt. 1895 A. 501 B. 1826 og A. 277 og B. 1587.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Ed. en henni m.a. breytt í áskorun Ed. einnar, og er það skýrt tekið fram bæði af forseta og flm. brtt. að till.[!] af brtt. verði samþykkt hljóði áskorun Nd. um að Alþ. skori á stj. að teljast niður fallin, og er brtt. síðan samþykkt.[1] Tveim öðrum till. frá Nd. breytti Ed. hinsvegar að efni (þ.e. till. um landsbankann og um viðkomustaði strandbáta hins sameinaða gufuskipafélags) án þess að þær séu sendar aftur til Nd. og eru þær þó taldar samþykktar.[2] Þessi afgreiðsla sýnist engum athugasemdum hafa sætt og kom þetta atriði ekki að þessu sinni til úrlausnar í öðrum sambindum.

En eftir þetta virðist sú venja upp-tekin, að ef síðari deild breyti till. þá sé við svo búið látið standa, en till. sé ekki send aftur til fyrri deildarinnar. 1899 er það að vísu Ed. ein, sem þetta kemur til greina í, og er þá till. um skipalerið inn um [illegible] o.fl., sem kom frá Nd., breytt í Ed. og samþ. svo og afgreidd til landshöfðingja án þess að til Nd. komi aftur.[?] Í Alþt. segir að vísu að till. sé afgreidd sem þál. frá Ed., en ekki sést að nein formbreyting hafi verið á henni gerð.[3] Enda fær það orðalag staðist, þar sem þessi meðferð er einmitt upphaflega rökstudd með því, að ef síðari d. breyti till., þá liggi í rauninni 2 sjálfstæðar till. fyrir sín frá hvorri deild. Ein till. sem þetta kom til um 1899, um rannsókn á áhrifum hvaladráps, er að vísu talin endursend forseta Nd., en búið er að breyta henni í Ed. En ekki sést að hún sé aftur tekin til meðferðar í Nd., og er hún þó talin samþykkt í efnisyfirliti, enda var engum tíma til afgreiðslu

1) Alþt. 1897 A. 694-695.

2) Alþt. 1897, sbr. einkum A. 698-700

3) Alþt. 1891 A. 647 B. 338

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

sé þann 29. júlí, en þinginu var ekki slitið fyrr en 26. ágúst.[1]

Næst kemur atr. til umræðu 1902 og þá um till. framkomna í Ed. um ályktun Alþ. viðv. lærða skólanum. Í Ed. er till. þessi að vísu talin afgreidd til landshöfðingja, en síðan kemur hún fyrir Nd. eins og Ed. samþykkti hana án þess að sérstakur flutningsmaður beri hana fram. Nd. breytir till. og er hún við afgreiðsluna talin ályktun Nd. en ekki Alþ., þó að engin formbreyting sé gerð á henni, og ekki kom hún aftur fyrir Ed.[2]

1903 kemur þetta enn til umræðu Nd. í 2 tilfellum, þar sem hún breytir þál. frá Ed., og er um báðar till. sagt, að þær séu að samþykktri breyt. samþykktar og afgreiddar til landshöfðingja,[3] og koma þær ekki til Ed. aftur[3]. Í Ed. kemur þetta til álita um eina þál. frá Nd. En henni breytt í Ed. og er hún að þeirri breyting talin afgreidd aftur til Nd., en ekki séð hún framar tekin þar til meðferðar og er þó talin samþykkt í efnisskrá[4]

Af framansögðu virðist verða að leiða þá ályktun, að þegar leið á þetta tímabil hafi sú skoðun orðið ofan á, að ef deildunum kæmi ekki strax saman um slíka þál. frá Alþ., þá skyldi hún alls-ekki ganga aftur til fyrri d., heldur yrði að líta þannig á, að tvær sjálfstæðar till. lægi fyrir, sín frá hvorri deild. En með þessu er í sjálfu sér alveg kippt fótunum undan ástæðunni fyrir því að láta till. yfirleitt ganga á milli deilda. Út frá þessu sjónarmiði er miklu eðlilegra að segja, að einungis till. frá hvorri deild um sig séu heimilar, enda er það í beztu samræmi við stskr. svo sem áður sýnt. Á því er auðvitað sá mikli

1) Alþt. 1899 B. 1599-1600, A. 663-667 og ~~[illegible]~~ C 282-283, 346

2) Alþt. 1902 A. 191-203, B. 488-495 C 229-230,

3) Alþt. 1903 A. 693-694 B. 1064-1065, C 540, 815, A 515-531, B 909-915, C 637, 846

4) Alþt. 1903 A 595-597 B. 985-986. C 402, 646.

virðist ~~[illegible]~~ þannig a.m.k. öðru hvoru hafa vakað fyrir mönnum, hið sama sem hér er haldið fram um skilning á stskr., að Alþingi í heild hafi alls-ekki rétt til að gera þál. heldur einungis hvor deild um sig. Sbr. og það, að mjög oft er í Alþt. talað um tillögur „samþykktar í báðum deildum Alþingis“ eða þ.h. og kemur þetta orðalag mjög glöggt fram í till. 1894 út af lagasynjun-um þar sem það er talað um synjun [illegible] og að veitað sé löggjafar- „frá Alþingi“ og að þiggja „einlæga“ þingsályktun frá annarri eða báðum deildum Alþingis“ Alþt. 1894 C 28 og 548

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

galli að fyrirmæli vantar um, hvora deildina meta eigi meira þegar þannig standur á, en sá galli kemur vitanlega sjaldan að sök fram, þó að till. sé skilið sem ályktun Alþ., ef ekki er leitast við að ná samkomulagi þegar deildirnar greinir á.

Það verður því að teljast: [illegible] betra samræmi við stjskp. og eðlilegra starf þeirra hætti, sem undanlega komst á um meðferð þessara tillagna, að oft á tíðum voru samhljóða till. bornar fram sín í hvorri deild um þau efni sem fyrir lágu, og með því móti reynt að fá samhljóða ályktanir um þau frá báðum deildum, þó að það tækist ekki nema stundum. Má nefna sem dæmi að þessari aðferð var beitt 1877 um till. viðvíkjandi þvergirðingum í Elliðaánum, og voru þær till. felldar í báðum deildum.[1] Á sama þingi var einnig farið þannig að um tillögur um kosningu yfirskoðunarmanna landsreikninga (eins konar erindisbréf handa þeim) og þær voru samþykktar sín í hv. d., eftir samhljóða breytingar höfðu verið á þeim gerðar.[2] Á þingi 1883 er þessari aðferð beitt um till. um kvíin ur ríkissjóði. Þær eru bornar upp samhlj. í hvorri d. um sig og eru samþykktar. Í Ed. [kemur ekki fram, að] [illegible] þessi aðferð sé á neinn hátt varhugaverð.[3] En í Nd. heldur Halldór Kr. Fr. því fram, að réttara hefði verið að láta þál. ganga frá einni deild til annarar. Bergur Thorberg sér hinsvegar engin vandkvæði á þessari meðferð, og þó að önnur d. samþykki till. en hin felli, þá sé það bliðstætt því að síðari d. felli till., er hún gengi deilda á milli. Þessu svarar H. Kr. Fr. svo, að þá sé sú till. burtu. En B.Th. segir að eftir báðar deilda sjáist. Ekki sé að [illegible] um lög heldur á sk. til stj., sem hún geti tekið tillit til, þó að hún sé ekki

1) Alþt. 1877 II 620 - 631.

2) Alþt. 1877 II 604 - 609.

3) Alþt. 883 A. 534

4) Alþt. 883 B. 294 (sammála B.Th. er Gulu. Guðm. 294-295.)

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Þá má geta þess, að 1894 er í Nd. flutt till. um áskorun Nd. um stofnun almenns ábyrgðarsjóðs fyrir fiskiveiða-þilskip á Íslandi. Síðan kom till. um samhljóða áskorun frá Ed. og er uppburður hennar rökstuddur með því, að það sé heppilegra af því að málið sé mikilsvert og áríðandi, að áskorunin komi frá báðum deildum. Till. voru samþykktar hvor í sinni deild.[1] Á þessu sama þingi kom einnig fram í báðum deildum samhljóða till. um strandferðir og var þeim breytt eins í báðum deildum og samþykktar eins að lokum, og er auðséð af umr., að menn af ráðnum hug vildu hafa samþykktar till. samhljóða.[2] 1895 eru samþykktar 2 áskoranir í hvorri deild samhljóða áskorunum frá hinni deildinni,[3] enn fremur voru komnar fram sín í hvorri deild samhljóða till. um eitt málefni ~~og [illegible]~~ á þeim voru gerðar ósamhljóða breytingar í meðferð þingsins, svo að þær voru ekki samhljóða að lokum.[4] Hið sama á sér stað 1899, þá eru í b.d. komnar fram samhljóða till. um ákveðið efni, en till. var breytt í annari deildinni svo að þær urðu ekki samhljóða að lokum.[5] Slíkt hið sama er enn gert 1902 svo að till. um ákveðið efni eru ósamhljóða að lokum, þó að þær hafi verið eins í upphafi,[6] en þá eru einnig um annað efni samþykktar samhlj. till. sín frá hvorri deild.[7]

En einnig er dæmi þess, að menn í annari deildinni eru óánægðir með áskorun hinnar í ákveðnu máli, þá hafa þeir í sinni deild flutt áskorun um efnið, eftir því sem þeir hafa viljað orða það. Má þar til nefna áskorun um hallærislánbeiðslu frá Nd. 1887,[8] sem þm. í Ed. voru óánægðir með og báru því fram till. um áskorun Ed. um hallærislánbeiðslu í [illegible]-

Sigurður Stefánsson

1) Alþt. 1894 I. A. 227, sbr. A. 248, B. 816 og 652 sbr. 131.

2) Alþt. 1894 A. 229-233 sbr. A. 249 B. 824, 648, 161, 148, 151, 152 og 162.

3) Alþt. 1895 C 433, 397, 510, 511

4) Alþt. 1895 C 531, 535, B. 1858, A. 551-2.

5) Alþt. 1899 B. 1355-1358, A. 545-554, C 657-658.

6) Alþt. 1902 A 162-177, B. 327-336 C 266, 264

7) Alþt. 1902 A. 256-260, B. 747-749, C 268, 286, 295, 309-310.

8) Alþt. 1887 B. 410.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

vatns og Skagafjarðarsýslum. Auk ákvæðis-átæðna hafði frv.-till. einnig það til stuðnings, að hann þykist viss um, að hún verði því fremur samþykkt, sem Nd. hafi þóknast að samþykkja ályktun í þessu máli án þess þó að vilja blanda henni inn fyrir dyr Ed.[1] Í öðrum virðist nokkuð in vöndur að ráða, þar sem þessi till. fari í aðra átt en till. Nd., þó að það skaði minna þar sem till. Nd. hafi einungis verið deildarályktun og að hún sé ekki beinlínis feld með samþykkt þessarar till., svo sem gert hefði verið, ef þar hefði verið um ályktun Alþingis að ræða. Till. þessi var samþykkt[2].

Stjskpl. 1903 gera enga breytingu á þeim ákv. stjskr. 1874, sem segja má að varði þingsályktanir. Í 3 þeirra at vísu nýj fyrirmæli um ábyrgð ráðherrans gjörðir (landsdóms þingi fellur niður), en þar er „Alþingi" eins og áður þeginn ákærurétturinn, þar sem sagt er: „Alþingi getur kært ráðherrann fyrir embættisrekstur hans eftir þeim reglum, er nánara verður skipað fyrir um með lögum". Sbr. og § 13.

Breytingar stjskp. 1905 gera heldur enga breytingu á þeim atriðum, sem hér skifta máli. Má því segja að þingið 1905 hagi að því er þingsályktanir varði öllu frekar til tímabilsins 1875–1903 heldur en til tímans á eftir. Á þessu þingi kom ekki til, að úr því þyrfti að skera, hvernig fara skyldi með till. um ályktun Alþ., er síðari d. breytti. Hinsvegar voru nokkrar till. um ályktanir deildanna bornar fram samhljóða í báðum deildum, og voru 2 þeirra samþ. samhljóða í b.d.[3] Sem þannig hafði átt um að ákveða að kjósa n. í sþ.[4] og sýnir það, að þá hefur einn

1) Alþt. 1887 Friðrik Stefánsson A 753-4 sbr. C. 428.

2) Alþt. 1887 A. 754–755.

Stjskpl. 1915 § 3 segir, að Alþingi geti kært ráðherra fyrir embættisrekstur hans, og stjskr. 1920 § 10 segir, að Alþingi geti kært ráðherra fyrir embættisrekstur þeirra.

3) A 1072, 1303 B. 2598–2630, A. 1235, 1360 B 2635–2638

4) Sbr. síðustu tilv.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

verið talið óheimilt eða varhugavert, að bera þál. upp í Sþ. – Þá er það einnig á þessu þingi, að af till. frambornum samhljóða í b.d. er önnur feld en hin samþykt.[1] Svo er og slíkum till. feldar í b.d.[2]

Með l. 11.1905 um landsdóm §10 eru sett nánari fyrirmæli um það, hvernig ákæra gegn ráðherra út af embættisrekstri hans, eða á móti landritara út af embættisrekstri hans, er hann gegnir ráðherrastörfum á eigin ábyrgð, skuli komið fram. Skv. §10 skal ákvörðun Alþingis um málshöfðun gegn ráðherranum eða landritaranum gerð með þingsályktun í Sþ., og skulu kæruatriðin vera nákvæmlega tiltekin í þingsályktuninni. Þessi ákv. eru enn í gildi að því er varðar ráðherra.

Hér er því þá (þannig) slegið föstu, að þingsályktun um þetta efni skuli gerð í Sþ. En skv. því sem fyr var sagt um þenna ákærurétt þingsins, skv. og stjskpl. 1903 §2, þá verður að telja að hér standi öðru vísi á en um aðrar þingsályktanir, og þó að játa verði, að skv. stjskr. sé heimilt að fá Sþ. þenna ákærurétt[2], þá leiðir alls ekki þar af, að slíkt hið sama gildi um venjulegar þál.

úr því að „Alþingi" er fengin réttarins og vitnað til nánari þýðingar máls í sérlögum

Þingsköp 1905 hafa bein fyrirmæli um þingsályktunartill. í 29. gr., en þar segir: Þingsályktunartill., þ.e. sérstakar till. aðrar en lagafrv., skulu vera í ályktunarformi. Slíka till. má ræða einu sinni eða tvisvar. Nú er till. til þál. borin upp í deild eða Sþ., og skal þá prenta hana og útbýta. Á fundi, a.m.k. 1 nótt síðar, ákveður deildin eða þingið, eftir uppástungu forseta, hvort hún skuli rædd í einni eða tveimur [illegible]

1905

1) Alþt. A. 1361, 1363, B. 2717–2720, 2657–2660

2) Alþt. 1905 A. 411, 1048–1049 B. 2659–2716

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

í fyrsta lagi daginn eftir. Ef einn mann. er ókvaddur, skal hann og atkvæðagr. liggja eftir fyrirmælunum um 2. mann. lagafrv. (Sþ.-gr.), og sama er um fyrri mann., ef tveir eru. En síðari mann. fer fram eins og þriðja mann. um lagafrv. (22.-gr.)

Þingsályktunartill., er samþykkt hafa verið í annari þd., má senda hinna deildinni, og láta hana sæta þar sömu meðferð sem nú er sagt hér á undan í gr. þessari. Sé hinni breytt þar, skal hún lögð fyrir Sþ. og útkljáð þar með einni umr. – Sérstaklega má gæta þess, að ákv. í þskpl. 1905 § 30. 3. mgr. um takmörkun á heimildinni til að bera upp brtt.[í þþ.] á einungis við lagafrv. og hennar því ekki til greina um þál.*

Auk þessara almennu fyrirmæla um þál. haldast enn óbreytt ákv. um álit yfirskoðunarmanna, sem það segir í § 28, að það skuli fyrst lagt fyrir Nd., og kjósi hún þrigga manna n. til þess að íhuga það. Till. n. þeirrar skal vísa tveimur sinnum eftir reglunum um aðra og þriðju umr. um lagafrv. Sama er, ef Ed. skipar n. til þess að íhuga álit yfirskoðunarmanna. Ella vísar hún málinu til lykta með einni umr.

Þskpl. 1915 § 29 ... að efni til samhljóða þskpl. 1905 § 29, nema að úr upphafinu er slept skýrgreiningunni á hvað þingsályktunartillaga sé. Og við gr. er bætt ákvæði um, að þál.till., sem fari fram á útgjöld úr landssjóði, skuli jafnan bera upp í báðum deildum og hafa tvær umr. um þær. – Þá er felld niður ákv. um álit yfirskoðunarmanna, svo að þar um gilda nú einungis venjulegar reglur um þál.

Þskpl. 1934 láta fyrirmælin um þál. vera óbreytt að öðru leyti en því að þau hvorki ... úrslita... þó

x "Öðru haldið þó Guðl. Guðmundsson ómótmælt fram 1907, (Alþt. 1907 B. 2838)

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

1915 um þingsályktunartill., sem bera fram á utanþings úr ríkissjóði, því að
er
nú í § 7 ákveðið, að þær skuli bera upp í Sþ. og hafa tvær umr. um þær.

Þrátt fyrir þessar breytingar á þskp. þá verða engar breytingar á ákv. stjskr. varðandi þál. till.
Fyrr en með stjskr. 1920, því að í stjskpl. 1915 § 15 er sömu fyrirmæli um athugasemdir yfirskoðunarmanna og í stjskr. 1874 § 26. Þessi ákv. er og enn í stjskr. 1920 § 39.
Þar er og í § 51 sagt, að hvorug þingdeildin megi taka við neinu málefni, nema einhver þingdeildarmanna flytji það. En til viðbótar þessum er nú í § 34 fyrirmæli, sem ætla verður að eigi beinlínis við þál, þar sem segir, að hver d. hafi rétt til að bera fram og samþykkja fyrir sitt leyti frv. til laga og annara samþykkta.

Svo sem af framan sögðu
1905 1)
má sjá, þá gera þskp. að ýmsu leyti grundvallarbreytingar á ákv. um þál. till.

Í fyrsta lagi heimila þau beinlínis að bera þál. till. upp í Sþ. Þessu ákv. var bætt inn í frv. stj. skv. till. n. í Nd. og segir hún í nefndaráliti sínu til stuðnings, að réttara hafi þótt að taka það beint fram í lögunum, að þál. till. megi bera upp í Sþ. Mundi slíkt þó sjálfsagt koma sjaldan fyrir. En hún gerði þó varla upp till. um málssókn á hendur rh. Einnig mætti bera þar upp till. er snerti alþingishús og muni þess, alþingishúsgarðinn o. þ. h. Gegn þessu var engum verulegum atkv. beitt, en þó taldi Árni Jónsson enga ástæðu til að þál. till. séu bornar upp í Sþ., því að það hafi annað hlutverk. Ekki vill hann þó

Í öðrum ýmsum lögum frá síðari árum er einnig tekið um upphaf þál. í Sþ., skv. l. 44. 1933 § 2, 2. mgr., þar sem segir, að tekjum byggingarsjóðs Íslands skuli varið skv. ályktun á fundi í Sþ. í hvert skipti, til þess að reisa opinberar byggingar, eftir því sem til vinnst og þörf krefur.
Skv. l. 39. 1928 § 18, 2. mgr. tekur Alþingi í Sþ. ákvörðun um það, að samningar slíkir, sem felst í, sbr. falli niður.
Skv. l. 49. 1928 um stofnun síldarbræðslustöðva § 2 þarf samþykki beggja deilda Alþingis til þess að selja megi síldarbræðslustöð ríkisins. Þessu ákv. er haldið í l. 14. 1935 um síldarverksmiðjur ríkisins § 5.

1) Alþt. 1905 B. 2076

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

halda þessu fast fram¹.

Það er því auðsætt, að 1905 hefur verið talið, að það yrði nánast í undantekningartilfellum, að þál. till. yrðu bornar upp í Sþ. Forsm. ræðir fyrst og fremst till. um málssókn gegn ráðherra. Fær það og út af fyrir sig staðist, að slíka till. megi bera upp í Sþ. skv. því sem áður var sagt, en algerlega óþarfi var að setja almenn fyrirmæli um uppburð þál. till. í Sþ. hennar vegna, því að um hana eru sérákv. í stjskr. og landsdómsl., sem gilda um uppburð hennar en veita heldur enga almenna heimild til að beita þessari aðferð. Önnur tilfelli sem forsm. tilfærir má heimfæra undir svokölluð „innanþingsmálefni", en um þau hafði það stundum tíðkast að þál. væru bornar upp í Sþ., einungis áður en nokkur heimild var til þess í þskp. Ætlunin hefur því verið sú að fara varlega í að nota þessa heimild, enda verður að telja, að á meðan fyrirmælum stjskr. 1874 var óbreytt, hafi verið ákaflega hæpið að hún gæti samrýmst stjskr., þar sem í öllum þeim gr. hennar, er helst má telja þetta mál varða, er einungis gert ráð fyrir ályktunum deildanna.

En því varhugaverðari varð þessi ákv. þskp. eftir að stjskr. var 1920 breytt svo, að þar er nú að finna beina heimild fyrir þál. till. því að stjskr. 1920 fær einungis „hvorri deild" rétt til að bera fram og samþykkja þál. að öðrum samþykktum en lagafrv. Í næstu setningu á eftir er hinsvegar hvorri þd. eða Sþ. heimilað að senda konungi ávörp. En svo sem fyrr er frá skýrt var það fastur skilningur eftir 1875 og þar til þessi viðbót ... Sþ. hefði einungis

¹) Alþt. 1905 B. 2091

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

ávarpsrétt, að hann væri einungis hjá deildunum. Út frá venjulegum skýringarreglum virðist því eðlilegast að álykta e contrario um þingsályktanir og segja, að skv. stjskr. 1920 L 34 sé óheimilt að bera þær upp í Sþ.

Þessi skilningur hefur þó ekki verið tekinn upp, heldur hefur ætíð verið talið heimilt að fara eftir ákv. þskp. um upphaf mála í Sþ., og með þskpl. 1934 10. 37 er beinlínis fyrirskipað, að vissar þál. skuli bera upp í Sþ.

Fyrsta till., sem borin var fram í Sþ. skv. heimildinni í þskp. 1905, var flutt 1907 svohljóðandi: Út af nýframkomnum ómaklegum dylgjum og árásum á landstj. við 2. umr. fjárl. í Ed. lýsir þingið yfir fullu trausti sínu til ráðherrans.[1] Aðalflm. þessarar till. (Guðl. Guðm.) gerði í framsöguræðu sinni grein fyrir, að eftir því sem þingið sé skipað, þá virðist réttast, að slík yfirlýsing komi frá Sþ., fremur en frá Nd. eða deildunum hvorri í sínu lagi. Sþ. sé volduguborinn æðsti dómstóll þingsins, sem skeri úr ef deildirnar greini á. Um fjárl. hafi Sþ. æðsta atkvæði og einfaldur meiri hluti þess skeri úr öðrum ágreiningsmálum um fjárlögin. Í öllum þingræðislöndum muni siðurinn, að sá hluti þings, sem æðst atkvæði hafi um fjárlagamálin ráði og mestu um það, hvort stjórnin haldi völdum eða ekki. Hér sé það Sþ., en önnur lönd með svipaðri þingskipun hafi ekkert tilsvarandi, og hjá þeim flestum sé það því þjóðkjörna málstofan, sem úr þessu skeri. Þá sé það og fjárlagamál, sem sé tilefni þess, að till. sé fram borin.[2] Ennfremur heldur sami þm. því fram, að deildir þingsins og Sþ. hafi þeirra [illegible] í [illegible]

1) Alþt. 1907 A. 1233

2) Alþt. 1907 B. 2891-2892

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

traust á stj. með því að samþykkja þjóðl. í einu hljóði, því að enginn selji þeim stjórn þjóðl. í hendur, sem hann beri ekki traust til[1]. – Í umr. komu engin mótmæli fram gegn því, að till. væri borin upp í Sþ. En þess ber að gæta, að enginn stjórnarandstæðingur var viðstaddur atkvæðagreiðsluna, og má e.t.v. skilja það svo, að þeir hafi þar með viljað mótmæla því, að þessi aðferð var viðhöfð við uppburð till. Gegn því má þó benda á það, að þeir voru við þegar ákveðið var, hvernig ræða skyldi till. og komu þá heldur engin mótmæli fram[2]. – En vegna þess að stjórnarandstæðingar voru ekki á fundi vantaði 14 þm. 14 þm. greiddu hins vegar atkvæði með till., en rh. sat hjá og forseti hafði ekki atkvæðisrétt skv. þskpl. 1905 § 10. Af þeim 14 þm., sem ekki mættu á fundinum voru 6 úr Ed. En auk þeirra mátti forseti ekki taka þátt í atkvgr., svo að það var einungis réttur helmingur þm. úr Ed., sem það gerði, og taldi forseti því ekki fullnægt skilyrði stjskr. § 28 um að meira en helmingur úr hvorri þd. yrði að vera á fundi í Sþ. og eiga þátt í atkvgr. til að gera þar fullnaðarályktun í máli, og væri þingið því ekki fært um að gera lögmæta ályktun í þessu máli[3]. Ráðherra taldi skilgreininguna sér eins mikils verða, þótt minni hl. hafi þannig með hjálp eins kgk. þm. tekist að gera fundinn óhæfan til ályktunar[4]. Síðan þann sama dag var aftur settur fundur í Sþ. og bar forseti þá till. aftur upp til atkv. Voru þá viðstaddir nokkrir þm. úr Ed., sem ekki höfðu verið við fyrr, en þeir gengu út úr salnum jafnskjótt og till. var borin upp[5].

Virðist erfitt að skilja þessa

1) Alþt. 1907 B. 2896, sbr. 2893.

2) Alþt. 1907 B. 2889–2898.

3) Alþt. 1907 B. 2897

4) Alþt. 1907 B. 2897–2898

5) Alþt. 1907 B. 2898.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

57.

Standur það e.t.v. í sambandi við það, að ~~stjórnar~~ einn af foringjum stjórnarandstæðinga, Skúli Thoroddsen, heldur því fram (~~utan sambands~~) við annað tækifæri á þessu þingi, að stj. eigi að víkja úr völdum, er meiri hl. þjóðkj. þm. snúist gegn henni án tillits til konungkj. þm. Telur þó að þetta sé ekki tvímælalaust skv. þá gildandi stjórnarskrá og þurfi því að breyta henni svo að þetta verði ótvírætt. Alþt. 1907 B. 2755, 2789, 2801.

framkomu stjórnarandstæðinga á annan veg en þann, að þeir hafi álitið rangt að bera till. upp í Sþ.+ En og andstætt að flm. hefðu talið þess réttlætingar þörf að svo var gert. En hvað sem um það er, þá er hér komið að mikilvægu atriði, sem rétt er að rannsaka nokkru nánar. Því að þótt það hafi ætíð verið viðurkennt eftir að ráðherra varð innlendur, að Alþingi skyldi de facto ráða hver eða hverjir þeim stöðum ~~skyldu~~ gegndu, þá er þar með engan veginn sagt, hvort ráðherra ~~nægi~~ þurfi einungis trausts einfalds meiri-hluta þings., þ.e. Sþ., eða hvort hann þurfi e.t.v. einnig trausts beggja deilda, eða loks að honum nægi traust annarrar deildarinnar, þó að hann hafi ekki traust þingmeirihlutans. – ~~Þetta~~ Þessi úrlausnaratriði koma einkum fram í því, hvar trausts- eða vantrausts-yfirlýsingar eru framkomnar og virðist því heppilegast að taka þau til meðferðar í þessu sambandi.

Þegar litið er á venju um þetta eftir 1907 kemur (~~strax~~) í ljós, að strax 1909 er nokkur ágreiningur í þessu efni. Þá bera stjórnarandstæðingar fram í báðum deildum samhljóða till. þess efnis, að hvor d. um sig væntir þess, að ráðherra beiðist lausnar![1] Í umr. í Nd. getur rh. (Hannes Hafstein) þess, að m.a. hafi verið um það talað við stjórnarandst. áður en till. komu fram, að till. yrði einungis ein og væri borin upp í Sþ., en í þess stað séu till. tvær, hvor í sinni deild.[2] Björn Jónsson segir, að það hafi verið staðhæfingar rh., að fyrst hafi komið til orða, að vantraustið væri borið upp í Sþ., en meiri hluti Sjálfst.flokksins hafi betur

1) Alþt. 1909 A 206.

2) Alþt. 1909 B. II 617

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

felt sig við, að till. væri borin upp í deildunum, þótt tvíverknaður væri. Enda megi vel komast hjá honum, ef vh. vilji láta sér lynda atkv. Nd., svo sem hann hafi bent til þess í einkasamtali, ef auk vissra loforða um afgreiðslu sambandsmálsins væri ábyrgst, að meiri hluti í Ed. væri sama sinnis um vantraustið sem meiri hluti í Nd. Og kvaðst Björn geta fyrir hönd Sjálfstæðisflokksins ábyrgst þetta[1]. Jón Ólafsson segir hins vegar meiri hl. hafa tekið till. aftur í Ed. til að binda fyrir munninn á minni hluta mönnum þar í deild[2]. Þessu svarar Bjarni Jónsson svo, að það sé eftir ósk vh., að till. sé ekki flutt fram í Ed.[3] Till. í Nd. var samþykkt, en till. í Ed. kom aldrei til afgreiðslu[4]. ~~[illegible]~~ Sagði vh. af sér eftir samþykkt Nd. till. og lét sér nægja ásamt yfirlýsingu Björns Jónssonar um vilja Sjálfstæðismanna í Ed., en í þeirri deild voru þeir einnig í meiri hluta.

Árið 1911 kom fyrst fram vantraust á Björn Jónsson ráðherra. Voru um það samtímis fluttar till. sín í hvorri deild[5]. Till. var einungis rædd í Nd. og samþykkt þar, en kom ekki til afgreiðslu í Ed. Daginn eftir að till. í Nd. var samþykkt baðst ráðherra lausnar. Í umr. sést ekki vikið að því, af hverju þessi háttur er hafður á um uppburð vantraustsins[6]. En skiljanlegt er, að ekki hafi verið talin nauðsyn á að ræða till. í Ed. eða greiða þar atkvæði um hana eftir samþ. Nd. till., þar sem 3 af flokksmönnum ráðherra voru flm. Ed. till., og því vitanlegt að vh. var kominn þar í minni hl., þar sem allir kg.kjörnir þm. voru yfirlýstir andstæðingar hans. – Bent er á það í umr., að vh. hafi verið

1) Alþt. 1909 B. II 640.

2) Alþt. 1909 B. II 653

3) Alþt. 1909 B. II 656–657

4) Alþt. 1909 B. II 685 B. I 999
Hinsvegar voru ráðherraskiftin tilkynnt í báðum deildum. B. I 1083 og B. II 1996–1997. Þá má geta þess, að í Ed. kom fram fyrirspurn til vh. út af landsbankarannsókn og hlutdeild hans. Um hana var samþykkt rökst. dagskrá, sem m.a. lýsti fullu trausti á ráðherranum. B. I 1083

5) Alþt. 1911 A. 233

6) Alþt. 1911 B. II 674–797 I 963

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Benedikt Sveinsson

1) Alþt. 1911 B. II 674

2) Alþt. 1911 Skúli Thoroddsen B. II ~~763~~ 763-764

3) Alþt. 1911 B. II 796

4) Alþt. 1911 ~~A.~~ 233

Sömu dagana voru bæði í Nd. og Ed. gefnar yfirlýsingar um afsögn fráfarandi rh. og skipun nýs rh. Alþt. 1911 B. II 798-801 og B. I 964-966

5) Alþt. 1911 B. II 799 B. I 965

6) Alþt. 1911 B. II 811, 814

7) Alþt. 1911 B. II 799-800, 803-804,

kunnugt um, að svo margir flokksmenn hans sjálfs hefðu snúist á móti honum, að hann var a.m.k. í minni hluta á þingi.[1] Auk þess er því haldið fram, að leynileg atkvæðagreiðsla hafi sýnt, að meiri hluti flokksins vildi losna við hann.[2] Við þetta má bæta því, að í Nd. greiddu 15 þm. atkvæði með vantraustinu[3], ~~og~~ þegar þar við bætast þeir 3 þm., sem fluttu vantraustið í Ed.[4], þá eru það 18 þjóðkjörnir þm., sem þannig eru ótvírætt andstæðingar rh. Hann var því ekki einungis kominn í minni hl. í báðum deildum, heldur einnig í minni hluta meðal þjóðkjörinna þm. einna, þar eð þeir voru ekki fleiri en 34.

Hinn 15. mars 1911 tilkynnti Kristján Jónsson, að hann hefði verið útnefndur rh. af konungi. Sagðist hann hafa haft ástæðu til að ætla, að ekki færri en 23 þm. mundu styðja sig eða a.m.k. ekki amast við sér sem ráðherra, og sé því óhætt að fullyrða, að þingræðinu hafi ekki verið traðkað eða að neinn hefði misboðið.[5] Síðan, undir umr. um vantraustið á hann, lýsir Kr. J. yfir því, að hann hafi talið sér og telji sér stuðning 17 þjóðkj. þm., þ.e. rétts helmings þeirra og auk þess hafi hann stuðning allra þeirra kg.kjörnu.[6] Skúli Thoroddsen hóf þegar mótmæli gegn skipun Kristjáns Jónssonar og taldist sjálfur hafa haft stuðning 20 eða 21 þm., og séu þeir allir þjóðkjörnir og hafi hann því haft stuðning meiri hluta allra þm. og miklu meiri hluta þjóðkjörinna þm.[7]

Allmargir þm. ~~Með~~ Sk. Th. í broddi fylkingar fluttu síðan í Nd. till. um, að Nd. ályktaði að lýsa yfir vantrausti sínu á Kristjáni Jónssyni sem rh. og í viðaukatill. var á

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

1) Alþt. 1911 A 360-403

2) Alþt. 1911 B. II 810.

3) Alþt. 1911 B. II 838

4) Alþt. 1911 B. II 808-810

5) Alþt. 1911 B. II 829

hann skorað að beiðast lausnar þegar í stað! Undir umr. flutti Björn Þorláksson svohljóðandi rökstudda dagskrá: „Þd. telur ekki rétt, að nokkur sé skipaður í rh. sess, ef hann hefur ekki stuðning meiri hl. þj.-kj.-þm., nema ekki sé annars kostur, svo að í hili þurfi að skipa mann til að veita umboðsmálum forstöðu. En í því trausti, að núverandi rh. framfylgi stjskr.-breytingu á þessu þingi, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“[2] Þessi rökst. dsk. var samþykkt með 13 atkv. gegn 12. Með voru allir heimastjórnarmenn og nokkrir sjálfstm. Á móti meiri hluti sjálfstæðismanna[3].

Björn Þorláksson viðurkenndi, að rh. hafi ekki haft stuðning meiri hl. þm. og sérstaklega ekki stuðning meiri hl. þj.-kj. þm., en hann hafi tekið á móti útnefningunni. Leggur mikinn áherslu á, að ekki sé rétt, að nokkur sé skipaður rh. án fylgis meiri hluta þj.-kj. þm. og slíkur verði að mótmæla. Samtímis sé þó nú ekki heppileg mótmælaaðferð en rökst.-dagskrá sé jafn-áhrifamikið fordæmi og vegleg vantraustsyfirlýsing[4].

Ekki kemur mönnum í umr. saman um fylgi ráðherraefnanna hvers um sig. En næst hinu sanna virðist Jón Ólafsson komast, er hann segir, að hvorugur hafi haft fylgi nema lítils minni hluta, þótt hvor um sig hafi líklega haft vissu fyrir, að sér yrði ekki steypt á þessu þingi[5]. Enda leggur Kristján Jónsson áherslu á það, að konungur hafi rétt til að taka hvern mann, sem hann vilji úr meiri hluta flokkanna, til ráðherra. En Kr. J. telur sig hafa verið í þeim flokki og m.a.s. í [illegible]

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

þingsögu fyrir. ráðherra. Þessi réttur konungs sé jafnvel viðurkenndur í Englandi. Þá telur hann (Kr. J.), að algjörlega rangt sé að tala hér um þingræðisbrot, því að þingræði sé það, að þingið, meiri hluti þess, eigi að ráða, en þegar talað sé um meiri hluta Alþingis, verði auðvitað að telja með hina konungkj. þm. Þeir hafi sama rétt til að vilji þeirra sé tekinn til greina og hinir þjóðkj. þm., enda detti engum í hug, að svo sé ekki um lagafrv. og mál almennt, og hví skyldi ekki það sama eiga við um þetta mál. Af þessu leiði, að ef vantraustið verði samþykkt í Nd., þá krefjist hann þess, að till. um það verði einnig borin upp í Ed. Ed. hafi fyllilega sama rétt til að greiða atkvæði um þetta mál og Nd., og hann muni ekki byggja sig skyldan til að taka til greina einhliða yfirlýsingu Nd. í þessu máli, og muni það því ekki hafa tilætluð áhrif á sig, þótt Nd. samþykki till.[1]

Undir þessa skoðun Kr. J. tekur Jón Ólafsson, sem segir, að atkvgr. í Nd. sé ekki einhlít, því að þótt 13 þm. samþykki vantraustið, þá sé 13 ekki meiri hluti 40 þm. Ef því svo reynist, að meiri hl. Nd. sé ráðh. fráhverfur, þá verði einnig að reyna atkvgr. í Ed., og þá taki fyrst af tvímæli um þingstyrk ráðh. Á meðan konungkj. þm. séu, þá hafi þeir sama rétt og þjóðkj. þm. Enda viti allir, að atkv. séu talin en ekki vegin, og fái því ekki staðist, að ráðh. þurfi að hafa meiri hl. þjóðkj. þm. með sér.[2]

Þrátt fyrir þessa skoðun sína greiddi Jón Ólafsson atkvæði með rökst. dagskrá Björns Þorlákssonar. Og Kr. J. sjálfur taldi sig að vísu ekki sammála fyrsta lið hennar, en sagðist þó geta látið sér hana lynda og skoðaði hana sem traustsyfirlýsingu

1) Alþt. 1911 B. II 811-813

2) Alþt. 1911 B. II 832-833

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

til sín![1]

Gegn ~~staðhæfingunum~~ fullyrðingunum um jafnrétti kgl. kj. þm. að þessu leyti heldur Skúli Thoroddsen því fram, að kgl. hafi brotið þingræðisregluna, sem hingað til hafi verið fylgt hér við útnefningar, bæði 1904 og 1908 (sic), með því að taka við skipun sem kgl. þótt meiri hl. þj. kj. þm. væri á móti honum. Konungur hafi og viljað láta þingið ráða útnefningunni nú eins og áður[2], eða a.m.k. gefið þinginu undir fótinn um það með skeyti til forseta Sþ. 28. febr. Hafi og kgl. ekki litið svo á 1909, að konungur réði hverir yrðu kgl. af meiri hl. flokksmanna, heldur að atkvæðafjöldi innan flokks réði, enda sé það ekki rétt að á sama standi, hverir séu valinir kgl. úr sama flokki.[3] Slíkt megi öllum vera ljóst, að mikill þjóðarinnar kunngjörist þessi fyrsta máta, að meiri hluti þjóðkj. þm. ráði einn útnefningu kgl., en kgl. komi þar ekki nærri. Ekki síst þar sem kjörtími þeirra sé bráðlega útrunninn, og sumir hafi m.a.s. verið í vafa um hvort þeir ættu að eiga sæti á þessu þingi.[4] Aðalatriðið sé, að vilja meiri hl. þings og meiri hl. þj. kj. þm. sé traðkað og fordæmi skapað, sem óvíst sé hve skaðlegar afleiðingar geti haft. Konungsvaldið eða danska valdið sé að smeygja sér inn og ætli að fara að hafa áhrif á okkar helgasta rétt, þingræðið, og svifta okkur honum, og því sé mótmæla þörf.[5]

Bjarni Jónsson telur kgl. ekki eiga heima í fullkomnu kerfinu, en þó þeir séu hjá okkur, eigi það eftir eðli málsins ekki að taka til þeirra, hver stjórni. En eða þess sér þeir á förum og ætti að vera þannig (hér ekki ljóst hvort átt er við þá verandi kgl. þm. eða kgl. yfirleitt).

[illegible]

1) Alþt. 1911 B. II 817.

2) Alþt. 1911 B. II 801-803

3) Alþt. 1911 B. II 822.

4) Alþt. 1911 B. II 805

5) Alþt. 1911 B. II 807-808.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

verið brotin með þessari rh.-skipan. Loks má geta þess, að forseti Ed., Jens Pálsson, segir í sambandi við annað mál, að sér hafi heyrst ráðherraútnefningin koma ýmsum þm. á óvart og þeim finnast með henni nærri gengið þingræðinu og sérstaklega vilja meiri hl. þjóðkj. þm.[2]

Á þingi 1913 kom ekki til þess að bein vantraustst.till. væri borin fram, en þau atriði, sem hér um ræðir, komu þó til umræðu. Var það fyrst og fremst í sambandi við „lotterímálið", sem þetta bar á góma. En í því lá svo, að um leið og rh. Hannes Hafstein, lagði stj.frv. fram í Nd. gaf hann skýrslu um fjárhag landsins. Í lok ræðunnar gat hann þess, að við fyrsta tækifæri mundi hann gefa í Sþ. skýrslu um afdrif lotterífrv. frá þinginu á undan.[3]

Áður en sú skýrsla væri gefin bar Lárus H. Bjarnason fram í Nd. fyrirspurn um það, hvernig á því stæði, að frv. var ekki staðfest af konungi.[4] En kom að skýrslugjöf rh. í Sþ. lýsti L. H. B. yfir því f.h. flokksbræðra sinna, að þeir mundu ekki hlýða á lotterímálið í Sþ., vegna þess að fyrirspurn sé komin fram um það í Nd. og teldu þeir því það eitt hafa, að fyrirspurninni sé svarað þar.[5] Þá lýsti Skúli Thoroddsen (því og yfir) f. umboði sinna flokksmanna, að eigi væri rétt að ræða lotterímálið í Sþ. að svo stöddu, þar sem í skýrslugjöf rh. fælist þá bein tilraun til að draga úr þeim áhrifum, sem Nd. ætti að hafa skv. stjskr., þar sem þar sé þegar komin fram fyrirspurn um málið.[6] Rh. sagðist hinsvegar eiga að skýra þinginu í heild frá nokkrum málum, þ.á.m. lotterímálinu. Hann hafi þegar í þingbyrjun sagt frá því, að um lotterímálið mundi hann gefa [illegible] í Sþ. [illegible]

1) Alþt. 1911 B. II 826-827.

2) Alþt. 1911 B. I 416.

Ráðherraskiptin 1912 fóru fram án þess, að til atkvæða vantraustsyfirlýsingar kæmi, en það var tilkynnt í báðum deildum, en það var tilkynnt sig á samt skeytum út af þeim, og fóru þær fram með sama hætti í báðum deildum, þ.e. þannig að fyrri rh. vikur sæti og sá nýi „tekinn við". Alþt. 1912 B. II 17-11, B. III 1106-1109.

3) Alþt. 1913 B. 619

4) Alþt. 1913 A. 292

5) Alþt. 1913 B. I 10

6) Alþt. 1913 B. I 11

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

óþarft að gera sér það ómak að flytja fyrirspurnina í Nd. Ætlunin hafi aldrei verið sú, að í Sþ. yrði gerð nokkur ályktun um þetta mál út af því, en ef menn óski að gera ályktun um það, þá sé nógur vegur t.a.m. koma málinu inn í Nd., þó að þessi skýrsla sé nú gefin í Sþ.[1] Forseti ~~talaus~~ lýsir síðan yfir því að beinlínis ætlast til þess, að þessi skýrsla sé gefin í Sþ. ~~Gengu~~ þá 9 þm. af fundi en 4 voru fjarverandi áður. Allir þessir 13 þm. voru úr Nd.[2] Þvínæst gaf rh. skýrslu sína, fyrst um lotterímálið, síðan um kjöttollssamn. við Noreg út af þál. Nd. árinu áður og loks framkvæmd steinolíueinkasölulaganna[3].

En lotterífyrirspurnin kom á dskr. í Nd. var hún leyfð með öllum atkv.[4] Undir umr. bar L.H.B. fram svohljóðandi rökst. dskr.: Deildin telur frammistöðu rh. í lotterímálinu mjög aðfinnsluverða, en tekur þó fyrir næsta mál á dagskrá í því trausti, að slíkt komi eigi fyrir aftur.[5]

Af hálfu stuðningsmanna rh. er því haldið fram, að ~~[illegible]~~ búið hafi verið að ákveða daginn, þegar rh. skyldi gefa skýrslu sína í Sþ. áður en fyrirspurnin í Nd. kom fram, þó að dagskrá fundarins í Sþ. væri útbýtt síðar. En hinsvegar hefði mátt við, að fyrirsp. yrði tekin aftur, er sýnt var að skýrslu átti að gefa í Sþ. þenna dag. Fullkomið andvaraleysi hafi það verið að 9 þm. úr Nd. hafi gripið algerlega að nauðsynja- og ástæðulausu til þess óyndisúrræðis að hlaupa af fundi í Sþ. til að gera hann óályktunarfæran. Ekki hafi átt að gera neina ályktun á þessum fundi í Sþ. Báðar deildir hafi átt jafnan,

1) Alþt. 1913 B. II 11.

2) Alþt. 1913 B. I 12

3) Alþt. 1913 B. I 12-31.

4) Alþt. 1913 C. 220-221

5) Alþt. 1913 C. 424

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

þvi að bótterðfrv. hafi einn og önnur
lagafrv. verið samþ. af b.d. Auk
þess hafi verið hagkvæmt að gefa skýrsl-
una : Sþ. : stað þess að gefa skýrsl-
hana : b.d., því að það hafi sparað
tíma þingsins og stytt þingtímann-
in. Frsm. hafi borið fyrir sig, að
skýrslan væri um fjármál og ætti
því fyrst að gefast : Nd. En það sé
ekki annað en fjárl. og fjáraukal.,
sem eftir stjskr. eigi fyrst að legqj-
ast fyrir Nd., en ekki önnur frv.,
þótt venjan sé sú, að frv. um
tekjur landsins sé fyrst lögð fyrir
hana ; og alls ekki skýrslur. Fyrirsp.
sé hinsvegar ekki fram borin til að fá
skýrslu um málið, heldur til að fá tæki-
færi til að gera deildinni álygtun út af
því. Enda sé með henni vöknt. dagskrár
ætlast til að d. vegi að rh., þótt venjan
sé ekki nema með tilraunum. En
meiri hl. sá sem kunni að safnast um
þetta tilræði sé mjög sundurleitur
og komi sér saman um það eitt að
steypa rh. ; og sé ólíklegt, að nokkur
geti safnað um sig álitlegum
meiri hl. til ráðherradóms! Að vér
líta : tilh. sem beina vantrausts-
yfirlýsingu á rh.? Eða a.m.k. sé
tilgangurinn sá að hrinda rh. af
stóli. En alveg sé óvíst hvað við taki.
Að till. standi tvö flokksbrot : deild-
inni, sem hafi sameinað saman til þess
eins að bera hana fram, en muni
verða sundur óðara en rh., sé fallinn
frá. Að vísu megi einnig skilja till.
svo, að : henni felist ekki vantraust,
og væri æskilegt, að þeir, sem stæði-
ðu hana svo, en ætluðu að greiða
henni atkv., lýstu yfir því.[3]

Rh. sjálfur taldi að vísu
hæpinn till. stofnað, að hún
muni eiga að merkja sama og van-
traustsyfirlýsing, en sakir þess,
hve hún sé tvíræð og óákveðin

Jóhannes Jóhannesson

1) Alþt. 1913 b. 424-427.

2) Einar Jónsson Alþt. 1913 b. 428

3) Kristján Jónsson Alþt. 1913 b 450-451

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

þá mundi hann ekki taka hana sem vantraustsyfirlýsingu eða ósk um stjórnarskifti og mundi hann ekki segja af sér hennar vegna, þótt hún væri samþykt í einu hljóði. Meðan meiri hluti þingsins óski ekki stjórnarskifta mundi hann ekki um sinn hörfa af hólmi" og ég vik ekki nú, nema að meiri hluti þjóðkjörinna þm. a.m.k. lýsi yfir ósk um að ég fari frá", segir rh. Meiri hluti Nd., þótt ekki sé nema eins manns meiri-hluti, að vísu hvert sér hægt samt með því að drepa mál, sem miklu varði, og samþykt hin og þessi frv., sem ekki sé unt að fá staðfest. En ekki sé rétt að leggja árar í bát, þó að nokkrir þm. í Nd., sem ekki sé meira en þriðjungur þingsins að höfðatölu, sé eitthvað óánægðir með rh.![1]

L.H.B. fullyrðir, að þrátt fyrir allar yfirlýsingar, hefði meiningin verið að vegna að fá ályktun í Sþ. um málið, og sé ekki undarlegt, þótt haft sé á móti því, að sakborningurinn (?) skjóti sér undan réttum vanum þingi og þannig, sem hann telji sér vísa eða líklega sýknun.[2] Rökst. dsk. segir sé „vitanlega" vantraustsyfirlýsing, enda þótt meiningin með henni sé aðallega að verja þingið fyrir hættulegu fordæmi, þ.e. því, að rh. geríst eftirleiðis svo ráðríkur að ráða því sjálfur, hvaða mál hann beri upp fyrir konungi og hvað ekki.[3]

Rökst. dsk. L.H.B. var að lokum samþykt með 13 atkv. gegn 11. Hannes Hafstein greiddi ekki atkv.[4] Þrátt fyrir áskorun Kristjáns Jónssonar tók enginn þeirra, sem greiddi rökst. dsk. það fram, að hann skoðaði hana ekki sem vantraustsyfirlýsingu.

Við atkvæðagreiðsluna [illegible] síðar á þinginu

1) Alþt. 1913 B. 431-432

2) Alþt. 1913 B. 433

3) Alþt. 1913 B. 453-454

4) Alþt. 1913 B. 455-456.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

en rh. brugðið um það, að hann bryti þingræðið með setu sinni, þar sem ýmis mikilsvarðandi frv. hafi verið feld fyrir stj., sum í einu hljóði í Nd. eða svo til. Í lotterídsk. hafi og falist fullkomin vantraustsyfirlýsing. Þá sé rh.-bles á móti ýmsum þeim málum, sem hafi verið samþykt á þinginu.[1] Sé þetta ástand eðlileg afleiðing þingræðisbrotsins 1911.[2] Úr þessum fullyrðingum dregur þó það, að Eggert Pálsson, sem var einn þeirra, er greiddi atkv. með lotterídsk., segir að hingað til hafi ekki verið um að ræða vantraustsyfirlýsingar á rh., og hann muni enn sem komið er verða tregur til að styðja hana.[3] Og enda þótt Skúli Thoroddsen, svo sem fyrr segir, telji að stj. hafi þegar átt að segja af sér, þá telur hann það mesta happ fyrir rh., ef hann fengi svo greinilega vantraustsyfirl., að hann færi frá völdum hið allra bráðasta,[4] og bendir það til þess, að hann telur lotterísdsk. ekki alveg fullnægjandi vantraustsyfirl.

Rh. heldur því fram á móti, að í sambandi við hin mikilsverðustu frv., sem fallið hafi, þá hafi sumir þeir, er á móti frv. voru, látið uppi það álit, að ekki mætti skoða fallið sem vantraust á stj.[5] Þá skoraði rh. á andstæðinga sína að bera fram vantraustsyfirl. á sig í stað þess að vera sífeldlega með þessa máttlausu títuprjónsstingi. Þá mundi koma fram, hvað meiri hl. þjóðkj. þm. vilji í þessu efni. Ef meiri hl. (ekki tekið fram hvort átt er við meiri hl. þjóðkj. þm., en skv. sambandinu virðist við það átt) vilji að hann fari, þá skuli hann vissulega engri þrásetu beita.[6] Og síðar í umr. segir [illegible]

1) Benedikt Sveinsson. Alþt. 1913 B 1015, svipað Guðm. Eggerz B. 1041, 1102, 1103. Sama efnis ~~Skúli Thoroddsen~~, Valtýr Guðm. B. 1093-1095

2) Skúli Thoroddsen Alþt. 1913 B. 1043-1044.

3) Alþt. 1913 B 1127-1128, 1131-1132.

4) Alþt. 1913 B. 1051

5) Alþt. 1913 B 1077 sbr. og Pétur Jónsson B 1107-1108.

6) Alþt. 1913 B. 1063-1064

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

...veinhlutis, að ef meiri hl. þjóðkj. þm. ætlist til að hann fari frá, þá muni ekki standa á sér. Í sömu setningunni tekur hann það þó fram, að landskj. þm. eigi samt líka fullt atkvæði um það, hvort hann sitji eða ekki.

Stuðningsmenn stj. telja rangt, að Alþingi sé stj. andvígt, heldur sé það Nd. ein, og atkvæðamagnið á móti stj. í þeim atkvæðagr., sem stj. hafi verið úrslitalega hnigðvaldin, hafi verið 13 og sé þó óvíst, að allir þessir 13 þm. séu á móti stj. yfirleitt. En 13 sé ekki meiri hl. Nd., hvað þá meiri hl. þjóðkj. þm. Samheldnin hjá þessum 13 þm. sé og mjög hæpin. Andst. stj. hafi ekki borið fram vantraustsyfirl. né neitt í þá átt. Meiri hl. þings muni vissulega óska, að stj. hafi þol til að sitja áfram.[2] Enn fremur er á það bent, að í þeim tvö skiptum, sem stj. hafi orðið að fara frá, vegna þess að þeir hafi fengið meiri hl. þings á móti sér, þá hafi verið krafist vantraustsyfirlýsingar frá meiri hl. þjóðkj. þm. Þetta slík yfirl. ekki fengist, virðist það bera vitni um, að meiri hl. þings vilji ekki, að stj. fari. Þetta stj. nú sé þannig í fullu samræmi við þá venju, sem hafi gilt hjá okkur síðan við fengum innlenda stj.[3] Og sannvirðist það alveg fráleit kenning, að stj. eigi að fara frá, ef meiri hl. Nd. sé á móti henni. Í þinginu séu 2 deildir og í Ed. sé 8 þjóðkj. þm. og gæti vel verið að þeir væru allir stj. menn. Þessir þm. eigi að ráða hinu sama um þetta mál, eins og hvert annað. Þeir séu kosnir með alveg sama rétti og þm. Nd.[4]

Gegn þessum skoðunum er því haldið fram, að allir, sem þekki þingræði viti og vilji þá meginreglu, að stj. verði í veigameiri málum að hafa

1) Alþt. 1913 B. 1078

2) Pétur Jónsson, Alþt. 1913 B. 1106–1107, 1111

3) Jón Magnússon, Alþt. 1913 B. 1112.

4) Matthías Ólafsson, Alþt. 1913 B. 1146–1147.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

ekki síður í Nd., sem hafi aðaláhrifin í fjármálunum.[1] Þegar rh. skipti hafi orðið hér á landi hafi það einmitt einatt verið Nd. ein, sem hafi ráðið, enda eigi það svo að vera. Nd. geti gert rh. stjórnina al-ómögulega, ef henni svo sýnist eða neytt hana til að gefa út bráðabirgðafjárl., sem og gert hluttöku hennar í löggjafarstarfinu að engu eða sama sem engu, eins og átt hafi sér stað að þessu sinni. Rh. vilji hinsvegar njóta stuðnings beggja þd. þm., enda hafi þeir fyrr og síðan verið honum öflugasta stoðin, og mjög hæpið, ef ekki al-óvíst, að hann hefði nokkru sinni orðið rh. án þeirra. En ljóst sé, að Nd. beri ekki það traust til rh., sem einatt þurfi að vera milli þingræðisrh. og þjóðkjörnu deildarinnar.[2]

1914 fór rh. Hannes Hafstein, frá án þess að til nokkurrar vantraustsyfirlýsingar kæmi. Næsti rh., Sigurður Eggerz fór svo frá milli þinga og var Einar Arnórsson tekinn við, þegar þing kom saman 1915, og hafði verið grennslast eftir því utan þings hjá þm., hverja afstöðu þeir tækju til hins nýja rh. Hann viðurkenndi og, að hann hafði ekki haft neitt formlegt samþykki Alþingis til að taka við völdum, en það sé ekki venja að gera neina formlega samþykkt um þetta. Þó að sumir þm. væru mjög óánægðir yfir valdatöku hins nýja rh. og þá með hverjum hætti hann hafði aflað staðfestingar á stjskr., þá kom engin vantraustsyfirlýsing fram á þinginu. Í stað þess voru í hvorri d. um sig bornar fram Þál. um yfirlýsingar deildarinnar út af stjskr. staðfestingunni, og var málinu í báðum

Guðmundur Eggerz

1) Alþt. 1913 B. 1041

2) Skúli Thoroddsen Alþt. 1913 B. 1142-1143 og 1050

Tilkynnti hann lausnarbeiðni sína í Sþ. og bað þm. að hraða sem mest útnefning nýs rh. og láta sig vita. Alþt. 1914 B. I 12-14. Ráðherraskiptin svo síðan tilkynnt í Ed. Alþt. 1914 B. II 578, en ekki er getið um neina slíka tilkynningu í Nd. Hinn nýi rh. Sig. Eggerz hélt svo stefnuskrárræðu sína í Sþ. Alþt. B. I 79-84

3) Einar Arnórsson Alþt. 1915 B. III 863-865

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

að vh. mætti vel við una! Umr. og afgreiðsla málsins skiftir hér ekki öðru máli en því, að afstaða til þessa höfuðmáls ráðherrans var, sem sagt, tekin af hvorri deild um sig, og sýnist enginn ágreiningur um að það sé rétt form. Að vísu vítir vh. flm. fyrir, að þeir skuli ekki hafa fengið málið tekið fyrir á lokuðum fundi í Sþ., en þær vítur rökstyður hann með því, að þeir með ummælum sínum gefi óvinum landsins vopn gegn því,[2] svo að sú mótbára hefur ekki þýðingu hér.

Næst er vantraustsyfirlýsingu borin fram á haustþinginu 1918. Henni var beint gegn tveimur ráðherranna, þ.e. forsætisrh. var undanþeginn, og er hún flutt í Sþ. Engin grein er fyrir því gerð, af hverju sá háttur er á hafður og engar aðfinningar gegn honum virðast koma fram.[3]

Á þingi 1921 er hinsvegar um um það deilt, hverju formi vantraustsyfirl. skuli bera fram. Snemma á því þingi flutti Bjarni Jónsson frá Vogi till. til þál. um framkvæmd á 7. gr. skl., þar sem Nd. skoraði á stj. um ýms atriði þessu viðvíkjandi.[4] Við fyrri umr. till. lýsti forsrh. Jón Magnússon yfir því, að ef till. yrði samþykkt endanlega óbreytt, þá teldi hann það vítur um, að hann hefði ekki það traust Nd., sem hann teldi sér nauðsynlegt til að geta haldið áfram því starfi, sem hann hafi með höndum.[5] Flm. telur hinsvegar ekki vantraust felast í till.[6] Að lokum var till. felld með rökst. dsk.[7]

Skömmu eftir flutning hinnar till. flutti Bjarni Jónsson frá Vogi till. um, að Nd. ályktaði að lýsa yfir vantrausti á þáverandi stjórn.[8] Undir umr. um till. þessa bar Gunnar Sigurðsson fram rökst. dsk. á þá leið, að um leið og Nd. Alþingis lýsir trausti

1) Alþt. 1915 B. III 2148 B. II 900

2) Alþt. 1915 B. III 2072.

Við þingsetningu 1916-1917 sat vh. Einar Arnórsson þess í Sþ., að hann mundi bráðlega beiðast lausnar frá ráðherradómi Alþt. 1916-1917 B. I 13, og í Sþ. hélt Jón Magnússon stefnuskrárræðu sína, þegar hann tók við stjórnarformennskunni Alþt. 1916-1917 B. I 65-68. Hinsvegar er sagt frá því í hvorri deild um sig á þinginu 1917 þegar skift er um þjóðmálarh. Alþt. 1917 B. 2329.

3) Alþt. 1918 (haust) B 17-156

[Á þingi 1919 gefur forsrh. í hvorri deild um sig tilkynningu um lausnarbeiðni lausnarveitingu stjórnarinnar. Alþt. 1919 B. 2511
1920 tilkynnir forsrh. stjórnarskifti í báðum deildum. En í Nd. einni hélt hann einskonar stefnuskrárræðu og spunnust nokkrar umr. út af henni. Alþt. 1920 B. 485-494.

4) Alþt. 1921 A. 377

5) Alþt. 1921 D 279-280, sbr. 282 sbr. 323.

6) Alþt. 1921 D 280

7) Alþt. 1921 D 323

8) Alþt. 1921 A. 504

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur